

Johanna Backström ja Linda Boijer-Spoof

Alakouluikäisten lasten vanhempien tukeminen seksuaalikasvatuksessa

Materiaalia kouluterveydenhoitajien työvälineeksi

Tekijät Otsikko	Johanna Backström, Linda Boijer-Spoof Alakouluikäisten lasten vanhempien tukeminen seksuaalikasvatuksessa - Materiaalia kouluterveydenhoitajien työn tueksi
Sivumäärä Aika	29 sivua + 2 liitettä 25.4.2011
Tutkinto	Sairaanhoitaja AMK, Kätilö AMK
Koulutusohjelma	Hoitotyön koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Kätilötyö
Ohjaajat	Lehtori Eija Raussi-Lehto Yliopettaja Arja Liinamo
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia lasten seksuaalikasvatuksesta tehtyjä suosituksia ja kehittää niiden pohjalta terveydenhoitajille apuväline, jota he voivat hyödyntää 1.- 4.- luokkalaisten lasten vanhempien ohjauksessa seksuaalikasvatuksen osalta. Opinnäytetyö tehtiin osana Nuorten seksuaaliterveyden edistämisen hanketta.</p> <p>Kirjallisen työn lisäksi opinnäytetyöhön kuuluu myös toiminnallinen osuus, terveydenhoitajien apuvälineeksi tarkoitetut kaksi diasarjaa; Lapsi ja seksuaalisuus sekä Seksuaalisuus mediassa. Muuttuvassa maailmassa lapset ja nuoret tarvitsevat seksuaalikasvatusta ja ohjausta yhä enemmän, samalla vanhemmat tarvitsevat apuvälineitä ja siksi ohjausmateriaalin tuottaminen on tarpeen. Diasarjoja voidaan hyödyntää muun muassa niin, että terveydenhoitajat voivat esitellä niitä vanhemmille vanhempainilloissa tai muissa vanhempien ja oppilaitosten välisessä yhteydenpidossa. Diasarjaa voidaan jakaa myös vanhempien käyttöön.</p> <p>Opetusmateriaalin kehittäminen toteutettiin keräämällä lasten ja nuorten seksuaalikasvatusta käsittelevää kirjallisuutta ja tekemällä näistä yhteenveto, joka pyrittiin muokkaamaan maamme olosuhteisiin ja kulttuuriin sopiviksi kasvatukselliseksi teemoiksi. Pääasiallisesti olemme hyödyntäneet WHO:n vuoden 2010 suosituksia 1.-4.- luokkalaisten seksuaalikasvatuksen teemoja muodostaessamme, mutta myös muuta lasten ja nuorten seksuaalisuuteen liittyvää kirjallisuutta. WHO:n suosituksen pohjalta tekemämme suomenkielisen yhteenvedon avulla teemoiksi nousivat ihmisvartalo ja sen kehitys, hedelmällisyys ja lisääntyminen, seksuaalisuus, tunteet, suhteet ja elämäntyyli, seksuaalisuus, terveys ja hyvinvointi, seksuaalisuus ja oikeudet sekä arvot ja normit seksuaalikasvatuksessa. Nämä teemat ovat olennaisia asioita lapsen ymmärtää kasvaessaan osaksi yhteiskuntaa. Teemojen olisi tarkoitus olla avuksi lasten vanhemmille, jotta nämä osaisivat ottaa asioita puheeksi omien lastensa kanssa.</p>	
	Seksuaalisuus,seksuaalikasvatus,lapsi,vanhemmat,terveydenhoitaja.

Authors	Johanna Backström, Linda Boijer-Spoof
Title	How to Support Parents of School-Aged Children in Sex Education? - Support Material for School Nurses
Number of Pages	29 sivua + 2 liitettä
Date	25.4.2011
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Program	Nursing and Health Care
Specialisation option	Nursing, Midwifery
Instructors	Eija Raussi-Lehto, Senior Lecturer Arja Liinamo, Principal Lecturer
<p>This is a practice based final project with the purpose to study sexual education standards for children and to develop educational material for public health nurses regarding sexual education for children from grades 1 to 4. The results of our studies may be used as a tool when helping parents to understand how to talk about sexual education with children.</p> <p>In addition to the written part, we have made two slideshows for public health nurses, where we have collected the most important information on sexual education in a clear and concise way. The slideshows are; Children and Sexuality and Sexuality and Media. Public health nurses may use the material when meeting parents at school for example.</p> <p>As the base of our work, we mainly used The World Health Organization standards for sexual education in Europe 2010 but also other nursing science literature on sexual education. We chose themes for sexual education and altered them to be suitable for the Finnish culture. The themes we chose for our work were the following: human body and human development, fertility and reproduction, sexuality, emotions, relationship and lifestyles, sexuality, health and well - being, sexuality and rights, values and norms in sexuality. We studied the most important subjects within these themes and made a slideshow that presented the main things about the sexual education for children.</p> <p>As a result we have perceived that parents need more support and written material when talking about sexual education with children.</p>	
Keywords	Sexuality, sexual education, child, parents, public health nurse,

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Työn tausta ja tavoitteet	2
3	Lähtökohdat	3
	3.1. 7–9-vuotiaan lapsen seksuaalinen kehitystaso	3
	3.2 Toiminnallinen opinnäytetyö	4
	3.1 Hakuhistoria	5
4	Käsitteet	7
5	Seksuaalikasvatus Suomessa	8
	5.1 Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2007–2011	8
	5.2. Seksuaalikasvatusta ohjaavia säädöksiä	9
	5.3 Taustaa koulujen seksuaalikasvatuksesta	10
6	WHO:n suositus ja teemat vanhempien tueksi	10
	6.1 Ihmisvartalo ja sen kehitys	11
	6.2 Hedelmällisyys ja lisääntyminen	12
	6.3 Seksuaalisuus	13
	6.4 Tunteet	14
	6.5 Suhteet ja elämäntyyli	15
	6.6 Seksuaalisuus, terveys ja hyvinvointi	15
	6.7 Seksuaalisuus ja oikeudet	16
	6.8 Seksuaalisuuden arvot ja normit	16
7	Lapset ja media – kuinka käsitellä mediassa esiintyvää seksuaalisuutta?	17
8	Materiaalin toteutus ja prosessin kuvaus	18
	8.1 Hahmottelua	18
	8.2 Toteutus	20
	8.3 Arviointi	22
9	Pohdinta	23
	9.1 Opinnäytetyöprosessin arviointia	23
	9.2 Tavoitteiden toteutuminen	24
	9.3 Työn julkaiseminen ja hyödyntäminen	25

- Liitteet
- Liite 1. Lapsi ja seksuaalisuus- diasarja
 - Liite 2. Seksuaalisuus mediassa- diasarja

1 Johdanto

Lasten ja nuorten seksuaaliterveyteen liittyvät asiat ovat muuttuneet viimeisten vuosikymmenten aikana ja on huomioitava, että tämä tuo niin vanhemmille kuin kouluille uusia vaatimuksia. Nuoret aloittavat seurustelun ja sukupuolielämän yhä aiemmin ja seksuaalikasvatus on kuitenkin nykyisin tehokkaampaa. (Kontula – Meriläinen 2007: 13.) Nuorista varsinkin pojat kokevat ettei kotona keskustella seksuaalisuudesta tai siihen liittyvistä asioista, vaikka vanhemmat ovat tärkeimmät kasvattajat lapsille ja nuorille. (Nummelin 2000: 38). Vanhempien tehtävänä on antaa lapselle perustiedot seksuaalisuuteen liittyvistä asioista ja perhe onkin tärkein ilmapiirin luoja ja asenteiden välittäjä lapselle seksuaalikysymyksiin liittyen (Kinnunen 2001: 24).

Toteuttamamme opinnäytetyön aihe on 1.–4.-luokkalaisten lasten vanhempien tukeminen seksuaalikasvatuksessa. Työmme toiminnallisena osana olemme tehneet terveydenhoitajien apuvälineeksi kaksi diasarjaa koskien lapsen seksuaalisuutta, joiden sisältöä terveydenhoitajat voivat hyödyntää vanhempien ohjauksessa ja tukemisessa. Toinen diasarja koskee lapsen seksuaalisuutta yleensä, ja toinen käsittelee sitä, kuinka vanhemman tulisi suhtautua lapsen näkemään seksuaaliseen sisältöön mediassa ja kuinka asia pitäisi käsitellä.

Opinnäytetyö liittyy Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintasuunnitelmaan ja Nuorten seksuaaliterveyden edistämisen hankkeeseen, jossa yhteistyötahoina Metropolia Ammattikorkeakoulun kanssa ovat muun muassa Helsingin kaupunki, Keravan kaupunki, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL), Väestöliitto, Tyttöjen talo sekä eri oppilaitokset Helsingistä ja Keravalta. Hankkeen tarkoituksena on arvioida seksuaaliterveyden edistämisen toteutumista nuoren asiakkaan ja työntekijän näkökulmasta sekä kunnan peruspalveluiden näkökulmasta ja kehittää nuorten seksuaaliterveyden edistämisen osaamista sekä työmenetelmiä kunnassa. Hankkeen tavoitteena on selvittää seksuaaliterveyden toteutumista työntekijän näkökulmasta kouluterveydenhuollossa, nuorten mielipiteitä seksuaaliterveyspalveluiden laadusta sekä mitä tutkimukseen perustuva näyttö kertoo nuorten seksuaaliterveyden edistämisen menetelmistä ja niiden vaikuttavuudesta. Lisäksi tavoitteena on kehittää työmenetelmiä nuorten seksuaaliterveyden edistämiseen. (Metropolia 2010.)

2 Työn tausta ja tavoitteet

Seksuaalikasvatuksesta tehdyt tutkimukset ovat todenneet, ettei avoin seksuaalikasvatus lisää nuorten riskikäyttäytymistä vaan ehkäisee esimerkiksi sukupuolitauteja ja epätoivottuja raskauksia (Kontula – Meriläinen 2007: 16–17). Suomesta yläkouluikäisten nuorten vanhemmilta kerätyn palautteen mukaan suurin osa vanhemmista pitää koulussa järjestettävää seksuaalikasvatusta hyvänä asiana. Kielteisen palautteen taustalta nousee useimmiten oppilaan ja perheen uskonnollinen vakaumus ja erilainen käsitys seksuaalisuudesta. Vanhempien suunnalta toivotuimmiksi nuorten kanssa koulussa käsiteltäviksi asioiksi nousivat muun muassa murrosikä, ehkäisy, sukupuolitaudit sekä seksuaaliset oikeudet. (Kontula – Meriläinen 2007: 53.)

Vanhempien toiveissa on myös, että ala-asteen seksuaalikasvatuksessa käsiteltäisiin muun muassa tykkäämisestä, yhdessäolosta, toisen huomioimisesta, vauvan syntymästä ja siitä, miksi aina ei saada vauvaa, vaikka sitä toivottaisiinkin. Lisäksi toiveena on, että lasten kanssa puhuttaisiin perheen merkityksestä, vastuun ottamisesta, oikeudesta määrätä omasta kehostaan sekä siitä, että kaikkia asioita ei tarvitse kokea heti. (Kinnunen 2001: 71–72).

Opinnäytetyömme pohjautuu työelämästä saatuun palautteeseen, jonka mukaan vanhemmat kaipaavat ohjeistusta ja selkokielistä lähdettä lasten seksuaalikasvatuksen tueksi. Vanhemmat voivat kokea epätietoisuutta siitä miten ja missä vaiheessa seksuaalisuudesta tulisi kertoa ja kuka on vastuussa tiedon jakamisesta. Vanhemmille voi jäädä myös epäselväksi, millaista seksuaalikasvatusta lapsille ja nuorille tarjotaan peruskoulun taholta ja kehen voi ottaa tarvittaessa yhteyttä halutessaan lisäinformaatiota.

Työmme tarkoituksena on kerätä tutkittuun tietoon pohjautuvaa materiaalia lasten seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta ja tuoda tieto selkeällä kielellä lasten vanhempien ulottuville materiaalin muodossa. Tavoitteena on saada vanhemmat kiinnostumaan aiheesta ja hankkimaan lisää tietoa myös itsenäisesti. On myös tärkeää, että laajat terveystarkastukset huomioidaan osana seksuaaliterveyskasvatusta ja että vanhemmat saisivat terveystarkastuksien yhteydessä materiaalia seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008). Vanhemmille jaettavaa,

helposti lähestyttävää materiaalia tulisi tuottaa ja kehittää lisää ja tavoitteena on, että tämän opinnäytetyön toiminnallinen tuotos on vanhempien sekä terveydenhoitajien apuna tulevaisuuden seksuaalikasvatuksessa. Tuottamamme materiaali toivottavasti rohkaisee vanhempia ottamaan seksuaalisuuden ja siihen liittyvät asiat puheeksi lasten kanssa, tätä kautta olisimme osaltamme mukana parantamassa lasten seksuaaliterveyttä.

3 Lähtökohdat

3.1. 7–9-vuotiaan lapsen seksuaalinen kehitystaso

Opinnäytetyössä käsitellään 1.–4.- luokkalaisten lasten seksuaalikasvatusta. Alakouluikäiset lapset elävät latenssivaihetta, jossa lapsen minäkuva voimistuu ja mielenkiinto ohjautuu tiedonhaluun ja oppimiseen, peleihin ja leikkeihin. (Terho–Ala-Laurila – Laakso – Krogius–Pietikäinen (toim.) 2002:105). 7–9-vuotias lapsi on usein innokas oppimaan uutta ja on kiinnostunut uusista asioista. ja kuuntelee mielellään tietoa uusiin ja kiinnostaviin asioihin liittyen, siksi tätä piirrettä lapsessa kannattaa hyödyntää seksuaaliasioistakin puhuttaessa. Hän voi olla jo itsenäisempi kuin aikaisemmin, mutta toisaalta voi olla toisinaan hyvinkin takertuvainen ja tarvita paljon vanhemman apua uusissa asioissa. Lapsen tunteet saattavat ailahtella ja niitä voi olla vaikea hallita. Kaverit ja ystävyys ovat tässä vaiheessa erittäin tärkeitä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, kasvu ja kehitys.)

6–10- vuotiaan lapsen seksuaalista kehitysvaihetta kutsutaan suvantovaiheeksi, jossa 1.–4.-luokkalaisten lapset juuri ovat. Tällöin pojat ja tytöt osoittavat kiinnostusta toisiaan kohtaan, mutta hiljaisella tavalla. (Nettineuvo, Tyyntä myrskyn edellä.) Tätä vaihetta kutsutaan myös niin sanotusti homoeroottiseksi vaiheeksi, jolloin ihmissuhteiden mielihyvä liittyy usein samaa sukupuolta oleviin kavereihin (Kinnunen 2001:52). Lapsi on kiinnostunut seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, mutta ei osaa yhdistää asioiden liittyvän esimerkiksi vanhempiinsa, eli hän ajattelee seksuaaliasioita niin sanotusti ulkokohtaisesti. Tässäkin ikävaiheessa lapsi on kuitenkin myös seksuaalinen ihminen, vaikka käsittelee seksuaalisuuteen liittyviä asioita vähän. Lapsi alkaa jo valmistautumaan lähestyvään murrosikään, ja on parempi, että hän saa tietoa seksuaalisuudesta vaikkapa kotoaan kuin pelkästään Internetistä tai kavereilta. Lapsen kasvu voi yllättää nopeudellaan, ja siksi myös seksuaalisuuteen liittyviä asioita riittää

puhuttavaksi. ja kuuntelee mielellään tietoa uusiin ja kiinnostaviin asioihin liittyen, siksi tätä piirrettä lapsessa kannattaa hyödyntää seksuaaliasioistakin puhuttaessa (Nettineuvo, Tyyntä myrskyn edellä)

Asioiden käsittelyssä vanhemman tulee huomioida lapsensa kehitystaso. Lasta ei pidä tukahduttaa liialla tiedonmäärällä silloin kun hänen oma kiinnostuksensa ei ole vielä herännyt, vaanärkevintä on keskustella asioista, jotka ovat lapselle ajankohtaisia nyt tai lähitulevaisuudessa. Kun vanhempi on jo ennen kouluikää vastannut lapselle heränneisiin kysymyksiin, niin kysymyksiä herää todennäköisesti lisää lapsen kasvaessa. Joskus lasta voi ujostuttaa esittää kysymyksiä vanhemmilleen, erityisesti seksuaalisuuteen liittyen, mutta vanhemman on hyvä ottaa esille tähänkin liittyvät aiheet omalle lapselle sopivaan aikaan.(Kinnunen 2001: 72).

3.2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyömme on niin sanottu toiminnallinen opinnäytetyö, joka voi tarkoittaa esimerkiksi kehittämistyötä tai muuta projektiluontoista työtä (Airaksinen - Vilka 2003). Työn toiminnallisena osana ovat diasarjat, jotka on tarkoitettu työvälineeksi kouluterveydenhoitajille heidän toteuttaessa lasten seksuaalikasvatusta ja vanhemmille avuksi kotona tapahtuvaan seksuaalikasvatukseen.

Toiminnallinen opinnäytetyö voi tarkoittaa käytännön toiminnan ohjeistamista tai toiminnan järjestämistä. Se voi olla vaikkapa ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohjeistus, esimerkiksi perehdyttämisosas. Toiminnallinen opinnäytetyö voi myös olla jonkin tapahtuman toteuttaminen, kuten konferenssin tai messujen järjestäminen. Toteutustapana voi olla esimerkiksi kirja, video, vihkonen tai cd-rom. (Airaksinen - Vilka 2003: 9.)

Toiminnallista opinnäytetyötä tehtäessä on suositeltavaa pitää opinnäytetyöpäiväkirjaa, johon dokumentoidaan opinnäytetyöprosessi kokonaisuudessaan. Opinnäytetyöprosessi on niin laaja, että prosessin loppuvaiheessa voi olla vaikea muistaa, mitä ratkaisuja on alussa tehnyt.(Airaksinen - Vilka 2003: 19.) Tätä opinnäytetyötä tehdessä olemme kirjanneet ylös kussakin vaiheessa tärkeitä asioita koskien prosessin etenemistä sekä millaisia valintoja ja päätöksiä olemme esimerkiksi opinnäytetyön rakennetta koskien tehneet, tämä on myös apuna opinnäytetyö prosessin laatimisessa.

3.1 Hakuhistoria

Teimme hakuja Metropolia Ammattikorkeakoulun kirjaston tietokannoista Medic, MetCat, Pubmed, Cinahl, EBSCOhost sekä ERIC. Teimme lisäksi hakuja Terveysportista ja Google-hakukoneella. Käytimme hyväksi opinnäytetyöohjaajiemme sekä muiden opinnäytetyötä tekevien tietoja koskien mahdollista hyödynnettävää kirjallisuutta Tarkoituksena oli kerätä mahdollisimman ajankohtainen lähdeaineisto, josta selviäisi, mitkä lait ja säädökset ohjaavat seksuaalikasvatusta ja sen toteutumista ja millaista seksuaalikasvatusta koulut ja muut tahot järjestävät. Keräsimme lisäksi tietoa seksuaalikasvatukseen liittyvistä tutkimuksista ja miten alakouluikäisten seksuaalikasvatusta on käsitelty tutkimuksissa.

Käyttämämme yleiset hakusanat olivat: "seksuaali?", "seksuaalisuus", "seksuaalikasvatus", "seksuaalikasv?", "sex?", "sexuality", "sexual", "education", "seksuaaliterveys", "sexual health", "kasvat?", "terveyskasvatus", "koulu?", "alakoulu", "school?", "elementary school", "terveydenhoitaja", "public nurse", "lasten?", "child?", "sukup?", "ident?", "minäkuva", "psykolog?", "vanhemmat", "vanhem?", "parent?", "aik?", "koti", "home".

Medic-tietokannasta eniten hakutuloksia löytyi hakusanoilla "health education" (887 kpl), "terveyskasvatus" (864 kpl), "seksuaalisuus" (127 kpl), "sexuality" (104kpl). Muita hakutuloksia löytyi esimerkiksi hakusanoilla "child?" AND "health education" (110 kpl), "seksuaalikasvatus" (64 kpl), "sex education" (64 kpl), "seksuaal?" AND "terv?" (97 kpl), "seksuaal?" AND "psykol?" (53 kpl), "sukup?" AND "ident?" (52 kpl), "lapsen" AND "minäkuva" (13 kpl), "seksuaaliterveys" (6 kpl), "terveyskasv?" AND "koti?" (9 kpl), "alakoulu?" AND "terveydenhoit?" (2 kpl) sekä "terveyskasvat?" AND "alakoulu?" (1 kpl).

Cinahl-tietokannasta hakutuloksia löytyi muun muassa hakusanoilla "sex education" AND "home" (109 kpl), "sexual health" AND "home" (65 kpl), "sex education" AND "elementary school" (17 kpl), "sexual health" AND "elementary school" (5 kpl).

PubMed-tietokannasta löysimme hakutuloksia muun muassa hakusanoilla "sex education" AND "home" (1443 kpl), "sex education" AND "elementary school" (88 kpl).

MetCat-tietokannasta löysimme hakutuloksia muun muassa hakusanoilla "seksuaalikasvatus" (124 kpl), "seksuaaliterveys" (119 kpl), "sukupu?" AND "identit?" (98 kpl), "terveydenhoit?" AND "seksuaalikas?" (30 kpl), "vanhem?" AND "seksuaalikas?" (10 kpl), "lapsen AND seksuaalikas?" (4 kpl), "alakoulu" AND "seksuaalikas?" (1 kpl), "lapsen" AND "minäkuva" (14 kpl).

Lisäksi kävimme läpi ERIC-tietokantaa, joka sisältää kasvatukseen liittyvää tutkimusaineistoa. Edellämainittujen hakusanojen lisäksi kokeilimme hakusanoja "sex?" AND "education" AND parent?" sekä "sexual health", joilla saimme muutamia lupaavampia hakutuloksia. Hyödyllisiä hakusanoja olivat myös "sexuality" AND "education" sekä "parent-child".

Lopullisia lähdeiteoksia valitessa tärkeänä kriteerinä oli tekijöiden luotettavuus, sillä halusimme lähdeaineistoksi tutkittuun tietoon perustuvaa materiaalia. Asiantuntijuutta saatoimme arvioida esimerkiksi huomioimalla tekijän kokonaisteosten määrän ja kuinka paljon kirjoittajan tuotokset ja tutkimukset esiintyvät muiden tekemissä tutkimuksissa ja teoksissa. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2008).

Tekemiemme hakujen perusteella alakouluikäisen lapsen seksuaalisuus ja seksuaalisuudesta puhuminen on arka ja vähän käsitelty aihe. Kirjallisuutta löytyi nuorten ja murrosikäisten seksuaalisuudesta ja seurustelusta, mutta vähemmän pienten lasten seksuaalisuudesta. Vanhempien antaman seksuaalikasvatuksen sekä koulun ja kodin välisen yhteistyön näkyminen kirjallisuudessa oli vähäistä. Vanhemmille suunnattuja kotimaisia lapsen kasvua ja seksuaalista kehitystä käsitteleviä teoksia löytyi vähän. Löysimme muutaman kirjan, jotka kertoivat lapsen ja nuoren seksuaalisuudesta, ja joissa samalla käsiteltiin myös keinoja tukea lapsen seksuaalista kasvua. Peruskoulun seksuaalikasvatuksesta löytyi kotimaista kirjallisuutta, joka pääsääntöisesti liittyi yläkouluikäisten seksuaali- ja lisääntymisterveyden opetukseen ja ohjeistamiseen. Ulkomaisia materiaalia löytyi pääasiassa Iso-Britanniasta ja Yhdysvalloista. Osa löydetyistä kirjallisuudesta oli monen vuosikymmenen takaa, eikä näin ollen ajankohtaista aineistoa nykypäivän seksuaalikasvatukseen. Yleisesti ihmisen seksuaalisuudesta käsitteenä löytyi paljon lähdemateriaalia, jota pystyimme työssä hyödyntämään.

4 Käsitteet

Keskeisimpiä käsitteitä opinnäytetyössämme ovat lapsuuden käsite, nuoruuden käsite, seksuaalisuus, seksuaalikasvatus sekä lapsuuden ja varhaismurrosiän seksuaaliterveys.

Lapsuus on moninainen käsite, jonka merkitys on muuttunut paljon viime vuosikymmeninä. Lain mukaan lapsuus ulottuu 18 ikävuoteen saakka ja 12–15-vuotiaista käytetään varhaisnuoren nimitystä. (Kalliomaa – Puura – Tasanko 2004.) Lastensuojelulaissa lapsi määritellään myös alle 18-vuotiaaksi sekä nuori 18–20-vuotiaaksi (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 6. §).

Nuoruus voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen eli seksuaaliseen kehitykseen, joka käynnistyy biologinen kypsymisen seurauksena, vanhemmista irtautumiseen ja itsenäistymiseen sekä identiteetin kehitykseen. Nuoren sisäinen kuohunta on tietynlainen edellytys aikuiseksi kehittymiselle. Nuoruusiässä käynnistyy todellinen seksuaali-identiteetin muodostuminen. (Terho ym. – Ala-Laurila – Laakso – Krogius-Pietikäinen (toim.) 2002: 107.)

Seksuaalisuus on osa ihmisyyttä ja olemassa koko ajan. Se on ihmisen perimään sisältyvä ominaisuus, joka ohjaa ihmistä vietin omaisesti tuottamaan jälkeläisiä. Aikuisen ihmisen seksuaalisuuteen liittyy muun muassa mielihyvän tunteminen, parisuhde ja suvunjatkaminen. Hormonit vaikuttavat ihmisen seksuaalisuuteen säätelemällä seksuaalisten halujen voimakkuutta, mikä vaikuttaa myös siihen, että miehen ja naisen seksuaalisuus ilmenee hieman eri tavoilla. (Apter – Väisälä – Kaimola 2006: 21–26.) Nuorena kuullut ja omaksutut käsitykset saattavat määritellä seksuaalisuutta aikuisena ja parisuhteissa (Apter ym. 2006: 25). Tämän vuoksi on tärkeää antaa lapsille ja nuorille mahdollisuus ja lupa perehtyä seksuaalisuuteen jo varhain ja mahdollisimman avoimesti, jotta seksuaalisuus muotoutuu positiiviseksi käsitteeksi jo ajatusmaailmassakin. Seksuaalisuuteen liittyy edelleen tabuja eli kiellettyjä asioita, joista ei voi kunnolla puhua (Apter ym. 2006: 24). Tällaisia ilmiöitä liittyy laajasti esimerkiksi juuri lasten seksuaalisuuteen. WHO:n tuoreimman, vuoden 2002 määritelmän mukaan, kunnioittava ja positiivinen asenne seksuaalisuuteen ja seksuaalisiin suhteisiin on edellytys hyvälle seksuaaliterveydelle (Sannisto, Tuire 2010: 19).

Seksuaalisuus lapsuudessa liittyy huolenpidon ja mielihyvän kokemuksiin, oman kehon tuntemiseen ja uteliaisuuteen. **Nuorten seksuaalisuus** käsittää lisäksi yksityisyyden kokemuksen, kehonkuvan haavoittuvuuden sekä halun kokea jaetun seksuaalisuuden kokemuksia. Tällöin nuoren seksuaalisuuteen liittyy myös tarve saada tietoa ja seksuaaliterveyspalveluja. (Apter ym. 2006: 207.) Seksuaalinen kehitys etenee portaittain, eikä sitä voi irrottaa muusta kasvusta tai kehityksestä. Näin ollen myöskään seksuaalikasvatus ei voi olla erillinen yksittäinen tapahtuma. (Cacciatore 2008: 110.)

Seksuaalikasvatus koskee kaikkia lasten ja nuorten kanssa tekemisissä olevia, sillä jokainen yksilö välittää lapselle omat asenteensa suhtautumisessa seksuaalisuuteen liittyviin asioihin. Seksuaalikasvatusta ja tietoa tulisi antaa silloin kun lapsi itse sitä tarvitsee. Tietoa tulee antaa myös vaikka lapsi ei itse kysyisikään, aivan kuten muissakin kasvatuksellisissa asioissa. (Cacciatore 2008: 41–42.) Seksuaalikasvatus tapahtuukin luonnollisimmillaan tavallisissa tilanteissa arjen askareiden keskellä, johon jokaisen kasvattajan tulisi olla jollakin tavalla varautunut, edes tiedostamalla lapsen uteliaisuus.

Lapsuuden **seksuaaliterveys** käsittää kaiken seksuaalisen kehityksen ja sukupuolielimiin liittyvän. Se tarkoittaa myös tunteiden opettelua sekä asenteiden ja arvojen oppimista läheisten ihmisten kautta. (Cacciatore 2008: 31). Lapsi ei pysty vastaamaan itse omasta seksuaaliterveydestään, koska hän ei ymmärrä vielä siihen liittyviä riskejä. Vastuu on tässä tapauksessa ja varsinkin lapsuudessa täysin aikuisella ja myöhemminkin kehityksen aikana osittain aikuisella. (Apter ym. 2006: 206).

Tytöillä fyysinen puberteetti alkaa noin 9-13 ikävuosina ja pojilla noin 10–14 vuotiaana (Kinnunen 2001:?). **Varhaismurrosiässä** opetellaan omaan kehoon ja sen voimistuviin tuntemuksiin sekä harjoitellaan hoitamaan esimerkiksi hygieniaa uusine haasteineen. Myös rakkauden tunteet heräävät ja nuori pohdiskelee omaa sukupuoli-identiteettiään. (Cacciatore 2008: 35–37.)

5 Seksuaalikasvatus Suomessa

5.1 Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2007–2011

Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007) kokoaa yhteen tarpeet ja toimintasuunnitelmat, joiden mukaan väestön

terveyspalveluita jatkossa kehitetään. Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmassa yhdeksi lasten ja nuorten seksuaaliopetuksen ja –kasvatuksen tavoitteeksi on asetettu, että seksuaalikasvatus tavoittaisi kaikki lapset ja nuoret tasa-arvoisesti, ja että seksuaalikasvatus sisältyisi kaikkeen kasvatus- ja opetustoimintaan aina varhaiskasvatuksesta toisen asteen koulutukseen. Tämän tavoitteen pohjalta nuorten seksuaaliterveyden edistämisen hankkeeseen kuuluu aihekokonaisuus, jossa kehitetään tietoa ja materiaalia kouluterveydenhoitajan työn tueksi. Opinnäytetyö liittyy tähän aihekokonaisuuteen.

Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmaan kirjattuna tavoitteena on lisäksi sisällyttää seksuaalikasvatus kaikkeen kasvatus- ja opetustoimintaan ja eri ammattiryhmien yhteistyö paikallisesti ja valtakunnallisesti, jotta kaikkialla olisi yhtenäiset tavoitteet. Toimintaohjelmaan on kirjattu myös toimenpiteitä, joilla asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa. Yksi toimenpiteistä on, että opetussuunnitelmiin aina varhaiskasvatuksesta toisen asteen opetukseen asti kirjataan tavoitteeksi lapsen ja nuoren seksuaalisen kehityksen tukeminen. Lisäksi koulun ja kodin välillä tapahtuva yhteistyö, esimerkiksi tiedottaminen koulussa annettavasta seksuaalikasvatuksesta, on yksi toimenpiteeksi kirjattu asia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 38.) Tämä on myös yksi opinnäytetyön keskeisistä lähtökohdista. Lasten ja nuorten seksuaalikasvatusta tulisi käsitellä kokonaisuutena huomioiden fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset sekä eettiset aiheet kuhunkin kehitystasoon soveltuen. Sosiaali- ja terveysministeriö 2007; 39.)

5.2. Seksuaalikasvatusta ohjaavia säädöksiä

Lastensuojelulain (L 417/2007) tarkoituksena on turvata, että lapsen oikeudet toteutuvat. Lapsen oikeuksiin kuuluu oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä oikeus erityiseen suojeluun. Lain toisen pykälän mukaan lapsen huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja huoltajan tulee taata lapselle tasapainoinen kehitys. Perheen kanssa yhteistyötä tekevien viranomaisten tulee kuitenkin tukea vanhempia tässä kasvatustehtävässä ja pyrittävä tuottamaan perheelle tarpeellista apua mahdollisimman varhain.

Koulun terveydenhoitajan ja myös muun henkilökunnan tehtävänä on tukea perhettä lapsen kasvatuksessa ja tasapainoisen kehityksen turvaamisessa. Terveydenhoitajan ja

oppilaan yhteistyössä keskeisintä on luottamuksellisuus, joka rakentuu lapsen ja perheen ymmärtämisestä ja kunnioittamisesta. Yhteistyöhön kuuluu lisäksi lapsen näkökulman arvostaminen, lapsen kuunteleminen sekä ohjeistaminen kehitystasoa vastaavasti (Mäenpää – Paavilainen – Åstedt-Kurki 2008: 25-31).

5.3 Taustaa koulujen seksuaalikasvatuksesta

Suomessa ryhdyttiin kehittämään koulujen seksuaaliopetusta 1980- ja 1990 -lukujen vaihteessa ja seksuaalitietouden taso nousi. 1990-luvun aikana seksuaaliopetus päätettiin sisällyttää eri oppiaineisiin ja vuoden 1994 jälkeen koulut ja kunnat saivat vapauden suunnitella itsenäisesti seksuaaliopetuksen järjestämisen. Tästä seurasi huomattavia koulukohtaisia eroja. (Kontula – Meriläinen 2007; 12–13.)

Opetushallituksen (2004) antama määräys perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista ohjaa nykyisin kouluja seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa. Peruskoulussa seksuaalikasvatus toteutuu nykyään osana terveystieto- oppiainetta, ja lopullinen toteutus riippuu onko kyseessä alakoulu vai yläkoulu. Alakouluikäisillä, vuosiluokilla 1-4 terveystietoa opetetaan ympäristö- ja luonnontieto- oppiaineryhmän osana ja vuosiluokilla 5-6 osana biologia/maantietoa sekä fysiikka/kemia-oppiaineissa. Yläkouluikäisillä 7.–9.- luokkalaisilla terveystieto on omana oppiaineena.

Opetuksen tarkoituksena on, että oppilas ymmärtää terveyden kokonaisvaltaisena asiana eli fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena toimintakykynä. Lähtökohtana pidetään lapsen arkea, kasvua sekä kehitystä unohtamatta ihmisen elämäntulkua. Opetuksen suunnittelussa tehdään yhteistyötä myös oppilashuollon kanssa. (Opetushallitus 2004.)

6 WHO:n suositus ja teemat vanhempien tueksi

Maailmanterveysjärjestö WHO (World Health Organization) ja Saksan liittovaltion terveystieteiden tutkimuskeskus BZgA ovat pohtineet Euroopassa toteutettavaa seksuaalikasvatusta ja sen eroja, sekä mahdollisuuksia toteuttaa yhtenevät säädökset ja mallit, jotka takaisivat tietyn tason kaikille Euroopan tai Euroopan Unionin maille seksuaalikasvatuksessa. WHO:n standardit on tehty Euroopan alueelle, koskien 53

Euroopan maata. Monissa Euroopan maissa on tehty oman maan sisällä standardeja tai ohjeistuksia seksuaalikasvatuksesta, mutta tätä ennen ei ole tehty suosituksia EU-tasolla. Euroopan tasolla erot esimerkiksi seksuaalikasvatuksen aloittamisessa on suuret, johtuen erilaisesta käsityksestä siitä, mitä seksuaalikasvatus tarkoittaa ja mitä aiheita se sisältää. Tästä syystä myös seksuaalikasvatuksesta käytettävät termit vaihtelevat eri maissa.(WHO Standards for Sexuality Education in Europe 2010:7).

WHO ja BZgA suosivat niin sanottua holistista seksuaalikasvatuskulttuuria, joka pyrkii antamaan lapsille ja nuorille tutkittua, laaja-alaista tietoa. Tarkoituksena on tarjota lapsille ja nuorille tietoa ja taitoa, jota hyödyntää laajemmin jokapäiväisessä elämässä sekä ihmissuhteissa ja joiden kautta he kykenisivät käsittelemään erilaisuutta ja ymmärtämään erilaisia ratkaisuja yksityiselämässä (WHO Standards for Sexuality Educationin Europe 2010:7). Laajemmalla seksuaalisuuden käsityksellä pyritään poistamaan negatiivista lähestymistapaa seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen. Tarkoituksena ei ole kertoa lapsille ja nuorille vain sukupuolitaudeista ja niiden vaaroista, vaan pyrkiä vastaamaan lasten ja nuorten omiin tarpeisiin iän ja kehitystason mukaisesti. (WHO ja BZgA 2010: 5-13.)

Eri-ikäisille lapsille on puhuttava seksuaalikasvatukseen liittyvistä asioista eri tavoin ja keinoin, huomioiden lapsen ikä ja kehitystaso. WHO on määritellyt suosituksissaan erilaisia aihealueita, joista lapsille on hyvä puhua. Ne on jaoteltu erilaisiin näkökulmiin ja annettu erilaisia keinoja asioiden käsittelyyn riippuen lapsen iästä.

Tässä opinnäytetyössä ja kahdessa diasarjassa käsitellään seksuaalikasvatuksen opetusta 1.–4.- luokkalaisille, ja käydään läpi WHO:n suosittelemia teemoja tämän ikäisten lasten eli noin 6.–11.-vuotiaiden kohdalla hyödyntäen myös muuta aihetta koskevaa kirjallisuutta.

6.1 Ihmisvartalo ja sen kehitys

Ihmisvartalon kehityksestä tulisi WHO:n (2010) mukaan 1.–4.-luokkalaisille lapsille kertoa vartalossa tapahtuvista muutoksista ja myös siihen liittyvistä yksilöllisistä eroista. Tyttöjen kohdalla tulisi puhua kuukautisista ja poikien kohdalla siemensyöksyihin liittyvistä asioista. Eroavaisuudet tyttöjen ja poikien välillä, niin sisäiset kuin ulkoisetkin, tulisi käsitellä näillä ikäluokilla. Myös hygieniasta huolehtimisen läpikäyminen on tärkeää. Tavoitteena on, että lapset oppisivat käyttämään oikeanlaisia

termejä eri vartalonosista ja vartalon toiminnasta, oppisivat arvostamaan muutoksia vartalossa ja pitämään huolta omasta kehostaan. Tarkoituksena on, että lapselle alkaisi kehittyä positiivinen minäkuva ja hyvä itsetunto sekä positiivinen sukupuoli-identiteetti.

Murrosikä lähestyvien lasten kanssa olisi luontevaa puhua myös murrosiässä tapahtuvista kehon muutoksista, jotta ei ne tapahtuessaan hämmennä, vaan lapsi osaisi varautua muutoksiin. Tytöille voi sanoa, että kuukautiset alkavat yleensä noin 10–16 vuoden iässä. Heille on hyvä kertoa, että kuukautiset on aivan luonnollinen asia ja osa jokaisen naisen elämään, eikä niissä ole mitään hävettävää. Kuukautisiin liittyen on hyvä puhua siitä, että erityinen puhtaudesta huolehtiminen on tärkeää kuukautisten aikana ja että kuukautissuojia tulee vaihtaa usein. Siemensyöksyt alkavat keskimäärin 14-vuotiaana, mutta niistä on kuitenkin hyvä puhua ajoissa, koska kuukautisistakin kerrotaan jo ala-asteella. Pojille olisi hyvä kertoa, että siemensyöksy on merkki pojan tulemisesta sukukypsäksi ja se voi tapahtua ensimmäisen kerran itsetyydytyksessä tai jos poika on vaikka nähnyt eroottisia unia. Tyttöjen ja poikien on kuitenkin hyvä tietää toistensa kehonmuutoksista, ja ymmärtää että ne eivät ole kiusoittelun asia. (Kinnunen 2001: 73–75).

Jo ikävuosien 2-6 välillä lapsi opettelee sukupuolien eroja, samoin kuin seksuaalisuuteen liittyviä normeja, kuten näyttäytyminen alasti tai toisen kehoon koskeminen. On tärkeää, että tytöt ja pojat oppivat pienestä pitäen ymmärtämään ja sietämään eroavaisuuksia ihmisten välillä ja käsittämään, että yksilöllisyys on luonnollinen asia. (Cacciatore – Korteniemi-Poikela 2010: 25). Koska raja lapsen kehityksessä ja kehitysvaiheissa on häilyvä, tulee nuorimpien alakoululaisten kanssa käsitellä sukupuolten eroja ja ihmiskehoa. Jossain vaiheessa lapsi yleensä kiinnostuu myös omista ja toisten sukupuolielimistä ja voi haluta tutkia mitä vastakkaisen sukupuolen sukupuolieliimiin kuuluu. Aikuiselle tällainen tilanne voi olla hämmentävä. Lapset voivat tutkia toisiaan siten, että kumpikaan ei koe asiaa epämiellyttäväksi. Uteliaisuus on luonnollista, mutta vanhempi voi rajoittaa tutkimista niin, että siitä ei tule tapa lapselle. (Kinnunen 2001: 20).

6.2 Hedelmällisyys ja lisääntyminen

WHO (2010) suosittelee, että 1.–4.- luokkalaisten kanssa käsitellään perusideaa ehkäisystä ja käydään läpi eri ehkäisykeinoja. Tässä vaiheessa suositeltavaa olisi jo

keskustella valinnoista koskien esimerkiksi vanhemmuutta, raskautta ja adoptiota. Lasten olisi tarkoitus kehittää kommunikaatiotaitojaan ja ymmärtää, että jokainen voi vaikuttaa lisääntymiseensä.

Lapselle ehkäisystä puhuttaessa on tärkeää, että aikuinen vetää selvän rajan sukupolvien välille. Lapsen tulee ymmärtää, ettei seksuaalisuus ja sukupuoli kuulu lapsen itsensä koettavaksi, vaan aikuisille ihmisille. (Cacciatore – Korteniemi-Poikela 2010: 32). Lapselle voi kertoa, että käytössä on erilaisia menetelmiä, joilla voidaan säädellä sitä milloin vanhemmaksi tullaan. Lapselle voisi kertoa ehkäisystä esimerkiksi niin, että isä ja äiti haluavat olla lähellä toisiaan ja rakastelevat, mutta aina ei haluta lapsia ja siksi käytetään ehkäisyä. (Kinnunen 2001: 78.) Lapsen kasvaessa asioita voi syventää lapsen mielenkiinnon mukaan.

6.3 Seksuaalisuus

WHO (2010) suosittaa, että 1.–4.-luokkalaisten kanssa käsiteltäviä sopivia teemoja olisi rakkaus, rakastuminen, hellyys, seksuaalisuus mediassa, itsetyydytys ja yhdyntä. Lasten olisi tarkoitus oppia ymmärtämään jokaisen tarve yksityisyyteen ja oppia käsittelemään seksuaalisuutta mediassa sekä ymmärtämään, että seksuaalisuutta kuvataan mediassa monin eri tavoin.

Hellyys, rakkaus, ihastuminen ja rakastuminen ovat sellaisia teemoja, jotka tulevat esille jo alakoululaisen elämässä, joten ne ovat myös sellaisia asioita, joita nostaisimme esille lapsen kanssa tässä iässä. Yhdyntä taas on sellainen aihe jonka ei ainakaan kuuluisi koskea tämän ikäisen lapsen elämää, joten emme nostaneet sitä tärkeäksi teemaksi tässä vaiheessa. Jos lapsi alkaa kysellä asiasta itse, silloin toki kysymyksiin vastataan lapsen kehitystason mukaisesti. Itsetyydytyksestä voi kertoa lapselle, että itsensä koskettelu on täysin luonnollinen asia ja se on sallittua, mutta se on jokaisen yksityinen asia. Lapselle on hyvä konkreettisesti kertoa, missä ja milloin itsensä koskettelu on sopivaa. (Kinnunen 2001: 61).

Seksuaalisuudesta laajamittaisesti puhuttaessa olisi olennaista tuoda esille se, että mediassa näkyvä seksuaalisuus ei ole koko totuus. Esimerkiksi nais- ja mieskuvat joita media antaa, eivät ole tavoiteltava itseisarvo. Sukupuolten arvostus ja malli tulee ensisijaisesti arjen aikuisilta, mutta myös media muovaa rooleja ja suhtautumista

(Cacciatore – Korteniemi-Poikela 2010: 153). Tämä tulee tuoda näkyvästi tietoiseksi myös lapselle. Ihmisen tarve yksityisyyteen seksuaalisuuden osa-alueella voidaan selittää lapselle käyttäen esimerkkinä vaikkapa lapsen omia vanhempia ja selittämällä, että heilläkin on joskus tarve olla kahden kesken ilman lapsia.

Hyvä hetki juttuhetkelle voi olla televisiosta nähdyn uutisen tai elokuvan jälkeen. Yhdessä nähty rakastunut pari tai rakkauskohtaus virittää keskusteluun. Kuvaruudun äärellä on helppo keskustella juuri nähdyistä asioista tai kertoa lapselle siitä, miten todellinen elämä eroaa nähdyistä malleista. Vanhempi voi myös kertoa hivenen omista nuoruuden seurusteluistaan, pettymyksistä ja ilonaiheista, mutta oma seksuaalielämä on paras jättää käsittelemättä.

(Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2009. Seksuaalisuudesta puhuminen lapselle.)

6.4 Tunteet

Alakouluikäisille käsiteltäviä asioita tunteissa voisivat WHO:n (2010) mukaan olla muun muassa eroavaisuudet ystävyiden, rakkauden ja intohimon välillä, kateus, viha, aggressio ja pettymys. Aiheena voisi olla myös ystävyys ja rakkaus samaa sukupuolta olevaa ihmistä kohtaan sekä ihastuminen ja ensirakkaus. Lasten tulisi oppia omien tunteiden ilmaisua ja toiveiden ja tarpeiden esittämistä. Tärkeää olisi myös hyväksyä, että rakkaudentunteet ovat luonnollisia tunnetiloja.

Ikävuosina 6-12 rakastutaan ensi kerran kaukaiseen ja turvalliseen kohteeseen ja ikävuosien 8-18 välillä ihastutaan tuttuun, mutta salattuun kohteeseen. Vanhemman tärkein tehtävä on antaa lapselle lupa omiin tunteisiinsa, sillä näissä kehitysvaiheissa lapsi vasta opettelee tunteita ja voimakkaat ihastumisen tunteet ovat vielä uutta. Lapsi tai nuori opettelee hallitsemaan käytöstään. (Cacciatore – Korteniemi-Poikela 2010: 35–61.) Ollessaan noin 9-14- vuotias lapsi rohkaistuu puhumaan tunteistaan muille ihmisille, yleensä parhaalle ystävälle tai mahdollisesti vanhemmalleen. Tähän liittyy lapsen halu kuulla muiden ihmisten ajatuksia hänen kokemistaan tunteista. Jos lapsi uskoutuu vanhemmalleen, tämän tulisi suhtautua lapsen tunteisiin arvostavasti ja rohkaista lasta tunteiden ilmaisuun. Lapsen on tärkeää saada tukea, jotta hän uskaltaa myöhemmin luottaa itseensä ja omiin tunteisiinsa. (Cacciatore – Korteniemi-Poikela 2010: 62-67.)

6.5 Suhteet ja elämäntyyli

WHO:n (2010) suosituksissa 1.–4.- luokkalaisten kanssa käsiteltäviä aiheita ovat erilaiset ihmissuhteet, ystävyys, erilaiset perhesuhteet, avioliitto, avioero ja yhdessä asuminen. Lasten tulisi oppia muun muassa moninaisuuden hyväksymistä ja suvaitsevaisuuden ja empatia osoittamista sekä itsensä ilmaisua.

Alakouluikäisille lapsille kaverit ja ystävyys sekä itsetunnon kehittyminen ovat keskeisimpiä kehitysasioita. Ikävuosien 10–14 aikoihin esimerkiksi omat ihastukset kerrotaan lähimmille ystäville, jolloin samalla punnitaan ja käsitellään ystävyyttä. Samoihin aikoihin ihastumiset aletaan tunnustaa myös kohteelle ja opetellaan mahdollista torjutuksi tulemisen sietämistä, joka taas liittyy vahvasti itsetunnon kehittämiseen ja kehittämiseen. (Cacciatore – Korteniemi-Poikela 2010: 62–92.)

Lapsen kanssa tulisi keskustella siitä, miten erilaisia ihmissuhteita eri ihmisillä on. Millainen suhde isällä on äidin kanssa, millainen suhde lapsella taas on vanhempiin, ja millainen suhde lapsella on vaikka ystäviinsä. Vanhemman keskeisin opetus lapselle tulisi olla sosiaaliset taidot, eli empatia, toisten huomioiminen, ystävyysuhteiden solmiminen ja niiden säilyttäminen. Lapsen kanssa voisi myös käydä läpi ystävyysuhteiden pelisääntöjä. (Cacciatore – Korteniemi-Poikela 2010: 60–70.) Erilaisista perhesuhteista lapsen kanssa keskusteltaessa olisi tärkeä puhua siitä, miksi eri perheet ovat niin erilaisia ja miksi joissain perheissä on vain yksi vanhempi tai miksi voi olla jopa kaksi samaa sukupuolta olevaa vanhempaa. Asioista keskustelu varhain auttaa lasta ymmärtämään erilaisuutta sellaista kohdatessaan.

6.6 Seksuaalisuus, terveys ja hyvinvointi

WHO (2010) suosittaa käsittelemään alakouluikäisten kanssa seksuaalisuuden positiivista vaikutusta terveyteen ja hyvinvointiin. Esille tulisi myös ottaa aikuisten vastuuta lasten turvallisuudesta sekä hyväksikäyttö ja lapsen kaltoin kohtelua. Lasten tulisi oppia pyytämään apua ja tietoa sekä oppia kääntymään turvallisen aikuisen puoleen vaikeassa tilanteessa.

On tärkeää, että seksuaalisuus ja rakkaus kuvataan lapselle myönteisessä valossa, luonnollisena osana elämää. Lapsen oppiessa käsittämään seksuaalisuus hyvänä ja varjeltavana asiana, hän kykenee tekemään valintoja, jotka suojaavat häntä itseään ja muita. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009.) Lasta tulee tukea oman kehon

tuntemiseen ja ymmärtämiseen, sillä samalla se opettaa lasta ottamaan itse vastuuta kehosta ja siitä huolehtimisesta. Esimerkiksi lapsen tulee oppia, että sukupuolielimet ovat hänen yksityisalueensa, jonne muilla ei ole lupaa koskea. Lapselle tulisi opettaa turvaohjeet, kuinka toimia jos kokee tilanteen ahdistavana. (Cacciatore – Korteniemi-Poikela 2010: 152–153.)

6.7 Seksuaalisuus ja oikeudet

WHO:n (2010) suositukset painottavat, että 1.–4.- luokkalaisten kanssa tulisi käsitellä lakeja ja säädöksiä, jotka käsittelevät seksuaalisuutta ja siihen liittyviä oikeuksia. Lasten tulisi oppia avunpyytämisen tärkeys ja ymmärtämään oikeus toiveiden ja tarpeiden ilmaisuun. Lapsille tulisi kehittyä tietoisuus olemassa olevista oikeuksista ja vaihtoehtoista. Lapsella on oikeus saada suojelua, joka on vanhemman vastuulla toteuttaa. Pieni lapsi ei tiedä omaa etuaan, jolloin hänelle ei voi antaa oikeutta päättää esimerkiksi omaan terveyteen tai kehitykseen liittyvissä asioissa. (Cacciatore – Korteniemi-Poikela 2010: 162–163.) Tästä syystä on tärkeää kertoa lapselle hänen oikeuksistaan ja vanhemman velvollisuuksia suhteessa lapseen. Lapsi kykenee selkeämmin käsittämään avunpyynnön tärkeyden, jos hän ymmärtää myös vanhemman vastuun hänen hyvinvoinnistaan. Lapselle tärkeintä olisi ymmärtää, että jos jokin seksuaalisuuteen liittyvä asia tuntuu ahdistavalta, hän saa pyytää aikuiselta apua milloin tahansa ja avun pyytämässä ei ole mitään hävettävää.

6.8 Seksuaalisuuden arvot ja normit

WHO (2010) suosittelee 1.–4.- luokkalaisten kanssa käsiteltäviksi teemoiksi sukupuolirooleja, kulttuurisia eroja sekä ikäeroja seksuaalisuutta koskien. Lasten tulisi suositusten mukaan oppia kunnioittamaan erilaisia elämäntyyplejä sekä arvoja ja normeja. Alakouluikäiset lapset käyttäytyvät useimmiten sosiaalisten normien mukaisesti, sillä he ovat vielä kasvattajien, niin vanhempien kuin muidenkin aikuisten, vaikutuksen alaisia. Vanhemmat antavat normit ja toimivat auktoriteetteina lapsille myös sukupuoliasioissa (Kontula 1991:71.) Arvojen ja normien käsittely liittyy tiiviisti myös aiemmin mainittuun mediakasvatukseen. Lapselle on kerrottava, kuinka mediassa esiintyvät sukupuoliroolit ja muut teemat ovat jonkun luomia, eivätkä tarkoita että jokaisen on juuri niitä seurattava ja toteutettava. (Mannerheimin lastensuojeluliitto

2009). Ihmiset ovat erilaisia eri kulttuureissa, perheissä ja tytöt ja pojatkin ovat erilaisia seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa.

7 Lapset ja media – kuinka käsitellä mediassa esiintyvää seksuaalisuutta?

Yksi suurimmista vanhempien kohtaamista haasteista nykyaikana lienee median vaikutus lapseen ja nuoriin, ja se kuinka vanhempi kykenee käsittelemään lapsen näkemää mediasisältöä. Aikuinen voi rajoittaa lapsen pääsyä esimerkiksi Internetin seksuaalisisältöisille sivustoille. Lapselle parasta onkin, jos hän saa tutustua aikuisten asioihin vasta siinä iässä kun se alkaa häntä itseään kiinnostaa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto - Vanhempainnetti 2009.) Aina ei lasta voi kuitenkaan suojella hänelle sopimattomalta materiaalilta. Haasteena on käsitellä lapsen näkemiä asioita asiallisesti ja niin että tapahtunut ei jää vaivaamaan lapsen mieltä.

Lapsille on kerrottava, että Internetissä ei saa antaa kenellekään tuntemattomalle omia tietojaan, puhelinnumeroaan tai omaa kuvaansa, koska Internetissä tavattu ystävä ei välttämättä ole ollenkaan sitä mitä hän väittää. Ystävä voi todellisuudessa olla esimerkiksi vanha mies tai nainen, vaikka väittää olevansa 12-vuotias tyttö tai poika. Koskaan ei tule suostua tapaamaan ystävää johon on tutustunut Internetissä. (Kinnunen 2001: 89).

Lapsille on tärkeä tarjota seksuaalikasvatusta jo pienestä, mutta samalla heitä on suojeltava asioilta, joita he eivät omalla kehitystasollaan vielä kykene ymmärtämään ja käsittelemään. Lapsi pelkää ja tuntee olonsa uhatuksi tai epämiellyttäväksi, jos ei ymmärrä asiaa. Esimerkiksi väkivaltaiseen pornografiaan törmääminen Internetissä voi jättää traumaattisia muistoja lapsen muistiin. Traumaattiset pelot myös saattavat nousta mieleen myöhemmin elämässä. (Aaltonen – Honkatukia 2002: 260.) Lapsen näkemää ei tulisi koskaan alkaa yksityiskohtaisesti läpikäymään, sillä lapsen hämmennys vain lisääntyy mitä enemmän liian yksityiskohtaista tietoa hän saa seksiasioista. Keskeisintä on, että vanhempi kuuntelee lasta sekä vastaa lapsen mielessä oleviin kysymyksiin. Lasta ei tulisi syyllistää materiaalin näkemisestä, vaan tärkeää olisi puhua asioista positiivisessa hengessä. Tällöin lapsi ei opi yhdistämään seksuaalisuutta negatiiviseksi asiaksi. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, Seksuaaliset sisällöt 2009.) Lapselle voi myös sanoa, että hänen ei tarvitse huolehtia aikuisten

maailmaan kuuluvista seksuaaliasioista, koska ne eivät ole hänelle tarkoitettua materiaalia (Mannerheimin lastensuojeluliitto, Mediapelot 2009). Lapsi myös näkee aikuisten maailman ihannoidussa valossa ja siihen kuuluu jotain jännittävää ja salaperäistä. Lapselle ei kuitenkaan kuulu aikuisten maailman ongelmat ja aikuisten seksuaalielämään liittyvät asiat liian varhain, koska tällöin aikuiseksi tuleminen voi tuntua lapsesta hämmentävältä. (Kinnunen 2001: 81–82).

Murrosikää lähestyvä lapsi alkaa itse kiinnostua seksuaalisuudesta ja siihen liittyvistä asioista ja saattaa omatoimisesti hakeutua kurkistamaan aikuisten maailmaan. Seksuaalisuus nousee esille myös tavallisessa mainonnassa sekä esimerkiksi elokuvissa, joista lapsi tai nuori ottaa vaikutteita. Tämä saattaa tuottaa nuorelle suorituspainetta ja asiasta tulisi keskustella nuoren kanssa yhtälailla, vaikka hän hakisikin itse mallia mediasta. Erityisesti vanhempien apua ja tukea tarvitaan, jotta lapsi ja nuori kykenee kyseenalaistamaan median luoman negatiivisen kuvan omaan kehoon ja sen toimintoihin. Parhaan avun ja positiivisen kuvan voi antaa vanhempi, joka suhtautuu itseensä ja kehoonsa, sekä omaan lapseensa tai nuoreensa hyväksyvästi ja arvostaen. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, seksuaaliset sisällöt 2009.)

8 Materiaalin toteutus ja prosessin kuvaus

8.1 Hahmottelua

Aloitimme opinnäytetyön tekemisen syksyllä 2010 Seksuaali- ja lisääntymisterveyden hankkeessa. Hankkeeseen hakeuduimme ryhmänä yksimielisesti, sillä olimme jo ennen ryhmän muodostamista kartoittaneet kummankin ensisijaiset toiveet hankkeen suhteen. Opinnäytetyön aiheen saimme hanketta vetäviltä ohjaajilta. Alkuperäisenä tarkoituksena oli toteuttaa opinnäytetyön toiminnallisena osana verkkomateriaalia alakouluikäisen lapsen vanhempien tukemiseksi seksuaalikasvatuksessa. Materiaalin tuli olla verkko-oppimateriaaliksi soveltuvaa ja itse verkkosivuston oli tarkoitus syntyä yhteistyönä eri opinnäytetyöryhmien kanssa.

Tutkimuksia vanhempien lapsille antamasta seksuaalikasvatuksesta löytyy hyvin vähän jos ollenkaan, samoin tutkimuksia, joissa olisi selvitetty, mikä vanhempien mielestä on vaikeaa suhteessa oman lapsen seksuaalisuuteen. Tämän vuoksi jouduimme miettimään aihetta yleisesti lapsen seksuaalisuuteen ja sen kehitykseen liittyvän

kirjallisuuden pohjalta. Pohdimme mitä asioita vanhempien tulisi todella tietää lapsista ja heidän seksuaalisesta kehityksestään kokonaisuutena.

Koimme alkuperäisen projektin mielenkiintoisena mutta haastavana, sillä moni asia oli pitkään hyvin epäselvä. Varsinaisen sivustoa varten tuottamamme materiaalin olisimme suunnitelleet itse, mutta toteutuksen ja muun visuaalisen suunnittelun oli määrä tapahtua yhteistyössä Metropolia Ammattikorkeakoulun mediateknologian opiskelijoiden kanssa. Toteutusaikataulu oli hyvin pitkään auki ja epäselvää oli myös kenen kanssa työtä tulisi yhteistyössä tekemään, sekä mahdolliset sopimukset olivat tekemättä. Keskityimme tässä vaiheessa etenemään omassa tuotoksessamme ja suunnitelmissamme.

Normaalisti opinnäytetyö valmistuu vuoden aikana työn aloittamisesta, ja tämän päämäärän jo lähestyessä saimme maaliskuussa 2011 ohjaajiltamme ajatuksen, joka sysäsi työmme uuteen vauhtiin. Hankkeessa mukana olleilta Helsingin ja Keravan kaupungin kouluterveydenhoitajilta oli tullut palautetta, joka liittyi työmme toiminnalliseen osaan. He toimivat hankkeessa työelämälähtöisinä palautteenantajina, ja he kokivat hyödyllisemmäksi meidän toteuttaa materiaalia suoraan kouluterveydenhoitajien käyttöön kuin verkkosivustolle. Uudeksi tavoitteeksemme muotoutui toteuttaa vanhemmille lapsen seksuaalikasvatuksesta diasarja, jota kouluterveydenhoitajat voivat käyttää työvälineenä esimerkiksi koulujen vanhempainilloissa. Työelämäpalautteen mukaan tällaiselle materiaalille olisi eniten kysyntää. Lisäksi alkuperäinen rajauksemme koko alakoulua koskien supistettiin sekin työelämäpalautteen myötä, sillä kouluterveydenhoitajat kokivat suurimman tarpeen olevan pienimpien alakoululaisten seksuaalikasvatusmateriaalilla. Ryhdyimme toteuttamaan diasarjaa, jonka sisältö on suunnattu alakouluikäisten 1.–4.-luokkalaisten lasten vanhemmille ja jota kouluterveydenhoitajat voivat käyttää apuvälineenä aiheesta puhuttaessa. Alkuperäisen idean lisäksi saimme ohjaajaltamme suosituksen koota vanhemmille ohjeistuksen siitä, miten lapsen kanssa tulisi käsitellä median esittämää seksuaalisuutta, varsinkin siinä tapauksessa, kun lapsi on vahingossa päässyt näkemään hänelle sopimatonta seksuaalista aineistoa. Päätimme tehdä tästä aiheesta vielä erillisen diasarjan, jotta aihetta voi lähestyä myös erillään muusta seksuaalikasvatuksesta.

Lukiessamme aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja materiaalia, ryhdyimme miettimään diasarjan teemoja. Teemojen tulisi olla 1.–4.- luokkalaisten kehitystasolle sopivia kokonaisuuksia, jotka vanhemmat voivat ottaa puheeksi lasten kanssa. Alakoululaisia ei voi niputtaa samalle kehitysportaalle. Jokainen on omassa kehityksessään yksilöllinen, siksi olemme pohtineet työssä käsitteitä lapsi ja nuori sekä lapsen ja nuoren seksuaalisuus.

Diasarjaan suunnittelemamme lopulliset teemat pohjautuivat WHO:n laajoihin ja yksityiskohtaisiin suosituksiin eri-ikäisten lasten seksuaalikasvatuksesta. Ennen diasarjan käytännön toteutusta tutkimme WHO:n englanninkielisiä suosituksia ja teimme niistä suomenkielisen yhteenvedon, jotta saimme kattavan kuvan suositusten sisällöstä. Haasteellisimmaksi koimme suositusten läpikäynnissä niiden laajat sisällöt ja monet yksityiskohtaiset suositukset. Yhteenvetomme tarkoituksena on tuoda esille suositusten keskeisimmät sisällöt, joiden mukaan kykenisimme hahmottelemaan tiiviin, mutta informatiivisen tietopaketin. Sisältö ei saa olla liian raskasta ja siinä ei saa käyttää liian monimutkaista kieltä, sillä kohdeyleisönä ovat tavalliset, eri taustoista tulevat pienten lasten vanhemmat. Materiaalin sisällön ei siis ole tarkoitus olla ammattilaisille suunnattua vaan sellaista, että se on kaikille ymmärrettävässä muodossa. Tavoitteena on motivoida vanhempia materiaalin kautta ottamaan seksuaalisuuteen liittyvät asiat puheeksi ja myös tutustumaan omaan ajatusmaailmaansa seksuaalisuuden suhteen. Toivottavaa olisi myös, että vanhemmat innostuisivat ottamaan asioista selvää myös itsenäisesti ja kasvattamaan omaa tietopohjaansa ihmisen seksuaalisuudesta.

8.2 Toteutus

Varsinaista toteutusta eli diasarjaa pääsimme siis aloittamaan vasta maaliskuussa 2011, mutta pohjatyötä teimme jo aiemmin. Etsimme tietoa siitä, mitä opetusmateriaali voisi pitää sisällään, jotta osaisimme tehdä tarkoituksenmukaista opetusmateriaalia. Hakuja tätä varten teimme Internetistä ja löysimme käyttökelpoista materiaalia. Hyvän verkko-oppimateriaalin kriteerit voidaan jakaa neljään pääluokkaan, joita ovat pedagoginen laatu, käytettävyys, esteettömyys sekä tuotannon laatu. Pedagogisen laadun varmistamiseksi materiaalissa tulee ilmetä selkeästi mm. tavoitteet oppimiselle, käyttötapa ja kohderyhmä, jolle materiaali on tarkoitettu. Lisäksi materiaalin tulee sopia eri opiskelutilanteisiin, mahdollistaa aktiivinen vuorovaikutus sekä aktivoida

ajattelua. Verkko-oppimateriaalin sisältämän tiedon tulee olla ajantasaista, riittävän laaja-alaista ja perusteltua. (Opetushallitus 2005).

Verkko-oppimateriaalin käytettävyyden laatuvaatimuksia ovat helposti käyttöön otettavuus ja löytyminen, teknisesti toimintavakaa käyttö, olennainen tieto helposti löydettävissä, helpot perustoiminnot. Lisäksi visuaalisen ilmeen tulee olla tarkoituksenmukainen, kieli noudattaa verkkokirjoittamisen periaatteita ja tyyli on yhdenmukainen. (Opetushallitus 2005.)

Esteettömyyden laatuvaatimukseen kuuluu, että sisältö on kaikkien saatavilla ja helposti luettavissa selkeän visuaalisen ilmeen avulla, käyttäjä voi vaikuttaa esimerkiksi äänen kuulumiseen ja kuvien näkymiseen ym. Lisäksi materiaalin kielen tulee olla helposti ymmärrettävää. (Opetushallitus 2005.) Suunniteltaessa verkko-oppimateriaalin toteuttamista tulee lisäksi ottaa huomioon, millaista teknistä ja pedagogista osaamista tekijöiltä löytyy sekä millaiset resurssit on käytössä ajallisesti sekä budjetin kautta. (VOPLA -hanke 2004–2007.)

Verkko-oppimateriaalin tuotannon laatukriteerit suosittavat, että oppimateriaali toteutetaan projektina, jonka tärkeimmät tavoitteet, aikataulut, oikeudet ja vastuut määritellään ja dokumentoidaan. Syntyneistä sopimuksista tulee tehdä kirjalliset sopimukset. Myös verkko-oppimateriaalin erilaiset tavoitteet tulisi dokumentoida. Lisäksi käyttäjäryhmät, käyttötavoitteet ja käyttötilanteet tulee määritellä ja materiaalin riittävä laatu varmistettava. (Opetushallitus 2005.)

Loppumetreillä jouduimme vielä tekemään lisähakuja, jotta osaisimme toteuttaa diasarjat oikeilla menetelmillä. Jo ennen työmme lopullisen rajauksen syntymistä ja diasarjojen toteutusta kävimme hakemassa lisätietoa ja neuvoja tuotteen tekstisisällöstä ja sen mahdollisuuksista, verkkokirjoittamisesta ja sen asettamista vaatimuksista, sillä aihe oli molemmille vieras ja moni asia tuntui epäselvältä. Hyödyllistä tietoa verkko-oppimateriaalin toteutuksesta ja visuaalisesta ilmeestä saimme koulumme järjestämistä työpajoista, kuten tuotetyön tekstit, jossa painotettiin ennen kaikkea sitä, kuinka asiat tulee ilmaista jotta viesti välittyy kohderyhmälle. Mielestämme tämä oli yksi keskeisimmistä asioista ottaen huomioon diasarjamme kohderyhmän, eli lasten vanhemmat. Me emme tuotteen toteuttajina tiedä mistä taustoista vanhemmat tulevat ja kuinka tuttua tai tuntematonta heille välittämämme tieto entuudestaan on. Emme myöskään tiedä vanhempien koulutustaustaa, joten

joudumme pyrkimään siihen, että teksti ja sen sanoma olisi mahdollisimman selkeää ja napakkaa.

Diasarjan toteutuksessa teimme tekstit vaiheittain. Ensin teimme raakaversion, jota lähdimme myöhemmin muokkaamaan moniulotteisemmaksi. Diat ovat rakenteeltaan selkeät ja yksinkertaiset, jotta niissä oleva informaation tulee hyvin esille. Teimme tarkoituksella kahdesta diasarjasta ulkomuodoltaan samankaltaiset, jotta ne ovat ikään kuin samaa sarjaa. Diasarjojen muoto herättää keskustelemaan ja jättää tilaa omalle harkinnalle ja mielikuvitukselle, eikä niinkään patista luennoimaan, mikä on tärkeää seksuaalisuuteen liittyvien asioiden käsittelyssä. Valmiit diasarjat ovat nimeltään Lapsi ja seksuaalisuus sekä seksuaalisuus mediassa. Lapsi ja seksuaalisuus- diasarjassa on 11 diaa ja Seksuaalisuus mediassa- diasarjassa on 6 diaa. Molemmat on toteutettu PowerPoint-ohjelmalla.

8.3 Arviointi

Lähtiessämme pohtimaan opinnäytetyön aihetta ajatuksena oli, että prosessista tutkimaan lapsen seksuaalisuutta ja siihen liittyviä ennakkoluuloja ja asenteita tulee äärimmäisen mielenkiintoinen mutta samalla haastava. Seksuaalikasvatus kuuluu peruskoulun opetussuunnitelmaan, joten siksi ajattelimme, että aihealue on nykyään helpommin lähestyttävä kuin menneinä vuosikymmeninä. Käydessämme läpi lapsen seksuaalisuudesta kirjoitettuja teoksia ja tehdessämme hakuja seksuaalikasvatuksesta ja lapsen seksuaalisuudesta, huomasimme, että seksuaalisuudesta puhuminen etenkin lapsen kanssa ei olekaan yhtä helppoa ja yksinkertaista edes nykyajan yhteiskunnassa.

Varsinainen diasarjojen toteutus itsessään sujui helpommin, sillä tarkoitus ja tavoite olivat selkeät ja kohderyhmä tiedossa. Koimme diasarjojen toteutuksen helpommaksi kuin alkuperäisen idean verkkosivustosta, sillä diasarjan toteutus oli kokonaan omalla vastuullamme ja aikataulutuksen mukaan helpompaa. Verkkosivuston toteutuksessa olisimme joutuneet tekemään paljon yhteistyötä muiden tahojen kanssa, jolloin aikataulutuksen ja oman näkökulman tuominen olisi ollut haasteellisempaa.

Toteuttamisessa haastavinta oli kirjoittaa aiheesta niin, että sen sisältö olisi suunnattu tavalliselle vanhemmalle eikä koulutetulle seksuaalikasvattajalle. Lisäksi haastavaa oli toteuttaa tekstit hyvän verkkomateriaalin sääntöjen mukaan eli mahdollisimman lyhyesti ja houkuttavasti.

9 Pohdinta

9.1 Opinnäytetyöprosessin arviointia

Opinnäytetyöprosessin alussa saimme itse valita mihin projektiin haluaisimme lähteä mukaan. Kiinnostuimme heti seksuaaliterveyden edistämisen projektista ja iloksemme saimme aiheen, joka vaikutti mielenkiintoiselta. Meille valikoitunut opinnäytetyön aihe oli alusta lähtien mielenkiintoinen, mutta haastava. Olimme tyytyväisiä kun saimme toteuttaa työmme toiminnallisena opinnäytetyönä. Mielestämme oli äärimmäisen motivoivaa, että toiminnallisen opinnäytetyön lopputuloksena toteutuu jotakin konkreettista eli materiaalia käytännön työelämän avuksi.

Lähdimme tekemään työtä hyvällä motivaatiolla ja toteutus sekä yhteistyömme sujui hyvin. Haasteita työn tekemiseen toivat aikataulusongelmat ja hetkittäinen ajan puute. Teimme työtä välillä itsenäisesti kumpikin omalla tahollaan ja sitten kokoonnuimme taas yhteen jakamaan ja yhdistelemään kummankin aikaansaamaa materiaalia. Epätoivon hetkiä työskentelyssä aiheutti lähdetutkimusten puute ja ajoittainen suunnattomuuden tunne, joka saattaa ilmetä työssä jossa jää paljon oman harkinnan varaan. Työn tekeminen muuttui kiinnostavammaksi, kun työmme rajaus selkeni ja pääsimme työhön syvemmälle sisään ajan myötä.

Iloitsemme erityisesti siitä, että työn lopullinen muoto sai alkunsa työelämäpalautteesta. Juuri siksi koemme työmme merkitykselliseksi. Ymmärsimme, että työllemme ja tuottamallemme materiaalille on todellista tarvetta käytännön elämässä. Toivomme, että lapsen seksuaalikasvatukseen panostetaan tulevaisuudessa yhä enemmän, jotta lapset oppivat sulattamaan mediasta saamaansa tietoa paremmin. Keskeistä mielestämme olisi koulun ja kodin yhteistyö, joka tukee lapsen tervettä kehitystä ja suhtautumista seksuaalisuuteen.

Olemme oppineet opinnäytetyöprojektin aikana ymmärtämään prosessityöskentelyä, joka tapahtuu vaiheittain ja suunnitelmallisesti. Ymmärsimme projektin edetessä, kuinka tärkeää on alustaa tehtävät kunnolla ennen toteuttamista, jotta hallinnan tunne säilyy ja oma näkökulma työhön vahvistuu. Työn etenemiseen vaikuttavat monet asiat ja tekijät, joten olemme joutuneet oppimaan myös pitkäjänteisyyttä työn ollessa hyvin keskeneräinen. Prosessin aikana olemme myös kehittyneet tiedonhankinnassa ja

lähdeaineiston käsittelyssä sekä olemme oppineet hyödyntämään lähdeaineistoa kriittisesti.

Koemme, että yhteistyötaitomme kehittyivät tiiviin ja pitkäaikaisen työskentelyn aikana. Suuria konflikteja ei päässyt syntymään pitkälti siksi, että työskentelytapamme oli samankaltainen, eikä kumpikaan kokenut omakseen dominoivaa roolia. Ainoa isompi yhteistyöongelmamme oli yhteisen ajan löytäminen, koska olemme hyvin eri elämäntilanteissa ja lisäksi eri vaiheissa opintoja.

9.2 Tavoitteiden toteutuminen

Tavoitteenamme oli kerätä luotettavaa lähdemateriaalia, jota hyödyntäen kykenisimme keräämään keskeiset asiat lapsen seksuaalisuudesta ja sen kehityksestä yhdeksi paketiksi ja luoda materiaalia, jota olisi helppo hyödyntää arkielämässä. Projektin aikana huomasimme kuinka haasteellista oli löytää tutkimustietoa liittyen lapsen seksuaalikasvatukseen ja välillä jouduimme tekemään kompromisseja. Esimerkiksi tutkimusten vähyys aiheutti sen, että työmme suunta hieman muuttui aineiston syvällisestä analysoinnista pois päin ja painottui WHO:n tuottamiin seksuaalikasvatuksen suosituksiin. Koemme kuitenkin onnistuneemme WHO:n aineiston hyödyntämisessä ja olemme mielissämme, että pääsemme tuoreeltaan hyödyntämään materiaalia ja tuomaan suosituksia käytäntöön.

Opinnäytetyömme lopputuloksena syntyi jäsenneltyä tietoa 1.–4.-luokkalaisten lasten seksuaalikasvatuksesta sekä diasarjat, joista toivomme olevan käytännön hyötyä terveydenhoitajien työssä ja myös pienten lasten vanhemmille. Lapsen seksuaalisuus voidaan kokea edelleen vaikeana asiana käsitellä ja lapsen seksuaalisuudesta puhuminen vaivaannuttavana, joten materiaalin saaminen tueksi varmasti helpottaa monia vanhempia. Työtä tehdessämme pääajatuksenamme oli, että tekemästämme työstä olisi käytännön hyötyä ja se myös teki työn teosta mielekkäämpää. Mielestämme valmistuneet diat antavat selkeät ja lyhyet ohjeistukset siitä, miten vanhemmat voivat puhua lapselle seksuaalisuudesta ja seksuaalisuudesta mediassa. Diasarjan avulla terveydenhoitajat voivat tarjota vanhemmille tietopakettien tiiviissä muodossa, ja vanhempien ei tarvitse etsiä esimerkiksi Internetistä tietoa eri lähteistä. Diasarjoissa olevat informaatio on luotettavaa, koska olemme käyttäneet asiantuntevaa materiaalia niiden pohjalla. Koemme WHO:n suositukset erittäin luotettavaksi

tietolähteeksi, ja koska suositukset on tehty vuonna 2010, ne ovat sisällöltään erittäin ajankohtaiset.

Tavoitteena diasarjojen teossa oli ytimekkään sisällön lisäksi tehdä sarjoista sellaiset, että suurin osa vanhemmista olisi kiinnostuneita lukemaan niitä. Diasarjojen ulkomuodon tulisi olla huomiota herättävä, mutta sellainen joka ei ärsytä kenenkään silmiä. Taustoiksi valitsimme mielestämme rauhoittavat värit. Tekstit pyrimme muodostamaan niin, että sitä on helppo lukea ja vaikka vain silmäilläkin. Yhdessä diassa ei ole liikaa tekstiä vaan juuri sopivasti pitääkseen yllä lukijan kiinnostuksen.

Toisena tavoitteenamme oli, että kahdesta diasarjastamme olisi hyötyä vanhemmille ja materiaali saataisiin kaikkien vanhempien ulottuville. Tämä helpottaisi vanhempia ottamaan seksuaalisuuteen liittyvät asiat puheeksi lasten kanssa ja näin olisimme osaltamme mukana parantamassa lasten seksuaaliterveyttä. Emme pysty arvioimaan tätä tavoitetta vielä tässä vaiheessa, koska diasarjat ovat vielä käytännössä jakamatta terveydenhoitajien käyttöön. Emme voi vielä tietää, miten tekemämme materiaali on käytännössä vanhempien apuna seksuaalikasvatuksessa ja miten materiaali tavoittaa vanhemmat. Jatkossa materiaalin tullessa käyttöön, aiheesta voisi mielestämme tehdä vaikka toisen opinnäytetyön, jossa selvitetäisiin miten seksuaalikasvatusmateriaali 1.–4.-luokkalaisten lasten vanhempien avuksi on otettu kouluissa esille ja kuinka vanhemmat ovat materiaalia hyödyntäneet.

9.3 Työn julkaiseminen ja hyödyntäminen

Toteuttamamme opinnäytetyö kansitetaan vähintään neljäksi kappaleeksi, jotka toimitetaan työn ohjaajille, Metropolia Ammattikorkeakoulun kirjastoon sekä hankkeen tilaajalle. Lisäksi työ syötetään elektronisesti tietokantaan ja julkaistaan Theseus-tietokannassa. Näin ollen se tulee olemaan julkinen kaikkien nähtävillä ja luettavana verkossa.

Työn tulosten hyödyntäminen tapahtuu julkaisemalla toteutettu materiaali eli tuottamamme diasarjat. Materiaali on tarkoitettu ensisijaisesti kouluterveydenhoitajien käyttöön alakouluissa. Materiaalia voi käyttää esimerkiksi vanhempainilloissa tai muissa keskinäisissä tapaamisissa vanhempien kanssa, silloin kun aiheena on esimerkiksi lapsen kasvu ja kehitys tai pelkästään seksuaalisuuden tukeminen. Materiaali voidaan

ottaa esille muutoinkin aina, kun lapsen seksuaalisuuteen liittyvät asiat mietityttävät vanhempia. Diasarjoja voisi myös jakaa vanhemmille kotiin terveydenhoitajien kautta, silloin kun he kokevat sen tarpeelliseksi lapsen kanssa seksuaalisuudesta puhuttaessa.

Diasarjoja voi hyödyntää myös tavallisessa seksuaaliopetuksessa kouluissa. Tällöin materiaalia ei näytetä suoraan lapsille, vaan hyödyntäminen tapahtuu opettajajohtoisesti, jolloin keskeiset asiat voi poimia dioista ja keskustella ajankohtaisista asioista lasten kanssa tilanteen mukaan. Diasarjoihin on kerätty vain oleelliset asiat lyhyessä muodossa, koska tällaisen verkkomateriaalin tarkoitus olisi kertoa tärkeimmät asiat lyhyesti ja ytimekkäästi. Tämän vuoksi terveydenhoitajat voivat tuoda oman harkintansa mukaan lisää tietoa ja muuta sisältöä teemoihin käsitellessään asioita vanhempien kanssa tai pitäessään lapsille terveystai seksuaalikasvatusta. Myös vanhemmat voivat hyödyntää diasarjojen asioita esimerkiksi puhumalla lapsen kanssa laajemmin jostakin teemasta käyttämällä diasarjoja ikään kuin runkona, joka kertoo, mistä olisi hyvä puhua lapsen kanssa. Tarkoituksena oli siis tehdä monipuolinen apuväline josta saa tukea seksuaaliasioista puhumiseen, ei niinkään ohjekirjasta, josta voi lukea suoraan asioita lapselle.

Työn hyödyntämisessä keskeistä olisi jakaa valmiita diasarjoja kouluterveydenhoitajille. Diasarjoista voisi kertoa Internetissä joillain sivustolla, jota lapsiperheet käyttävät, mutta emme tiedä kuinka realistista on, että tämä käytännössä toteutuisi. Tärkein kanava diasarjan levittämisessä on kouluterveydenhoitajat, jotka aktiivisesti toisivat vanhemmille tietoa tästä materiaalista. Tietoa diasarjasta voisi kertoa myös neuvolaan, jolloin esimerkiksi 6-vuotistarkastuksessa terveydenhoitaja voisi tuoda esiin, että tällaista materiaalia on olemassa, ajatellen lapsen lähestyvää koulun aloitusta. Mitä aiemmin vanhemmat saavat tietoa materiaalista ja apuvälineistä lapsen seksuaalikasvatukseen liittyen, sitä helpommaksi tulee myös ajatus seksuaaliasioista puhumisesta.

Diasarjojen kehittäminen palautteen perusteella olisi mielestämme myös erittäin oleellista. Olisi tärkeää saada palautetta vanhemmilta sekä terveydenhoitajilta, minkälaisia asioita ja kuinka yksityiskohtaisia neuvoja he mahdollisesti käytännössä kaipaivat diasarjoihin, jotta niitä voitaisiin muokata vielä enemmän vanhempien ja terveydenhoitajien tarpeisiin sopivammaksi. Tärkein ja tuottavin palaute tulee oikeastaan vasta, kun diasarjoja on hyödynnetty käytännössä.

Lähteet

Aaltonen, Sanna – Honkatukia, Päivi. 2002. Tulkintoja tytöistä. Tietolipas 187. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Airaksinen, Tiina – Vilkkä, Hanna. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki. Tammi.

Apter, Dan – Väisälä, Leena – Kaimola, Kari (toim.). 2006. Seksuaalisuus. Helsinki. Duodecim.

Cacciatore, Raisa. 2008. Huomenna pannaan pussauskoppiin. Eväitä tyttönä ja poikana kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään. Opas vanhemmille. Helsinki: WSOY.

Cacciatore, Raisa – Korteniemi-Poikela, Erja. 2010. Portaita pitkin. Opas vanhemmille. Helsinki: WSOY.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Kalliomaa, Anniina – Puura, Sanna – Tasanko, Pia. 2004. Nuoruus Suomessa. Opetusministeriö.
<Opas.http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2004/liitteet/opm_241_nuoruus-suomessa.pdf?lang=>. Luettu 6.11.2010.

Kinnunen, Saara. 2001. Tytöt, pojat ja seksi: Kuinka tuen lapsen seksuaalista kasvua. Helsinki: Kirjapaja OY.

Kontula, Osmo. 1991. Sukupuolielämän aloittamisen yhteiskunnallisista ehdoista. Sosiaali- ja Terveystieteiden tutkimuskeskus. Tutkimuksia 14/1991. Valtion painatuskeskus. Helsinki.

Kontula, Osmo – Lottes, Ilsa (toim.) 2000. Seksuaaliterveys Suomessa. Helsinki: Tammi. 221–224.

Kontula, Osmo – Meriläinen, Henna. 2007. Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Väestöliitto.

Kosunen, Elise – Ritamo, Maija. 2004. Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. Raportteja/Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Lastensuojelulaki. 2007. Verkkodokumentti.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Luettu 7.11.2010.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Kasvu ja kehitys. Verkkodokumentti.
<http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/7_9-vuotias/. Luettu 7.11.2011>.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2009. Lapset ja media. Seksuaaliset sisällöt. Verkkodokumentti.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/lapset_ja_media/median_vaikutuksia/seksuaaliset_sisallot/. Luettu 23.03.2011.

- Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2009. Lapset ja media. Mediapelot. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/lapset_ja_media/median_vaikutuksia/mediapelot/. Luettu 23.03.2011.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2009. Seksuaalisuudesta puhuminen lapselle. Verkkodokumentti. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/murrosian_kynnyksella/seksuaalisuudesta_puhuminen_laps/. Luettu 23.03.2011.
- Metropolia Ammattikorkeakoulu 2010. Seksuaaliterveyden edistäminen terveydenhuollon peruspalveluissa ja ammatillisessa koulutuksessa. Verkkodokumentti. <<http://www.metropolia.fi>>. Luettu 20.8.2010.
- Mäenpää, Tiina – Paavilainen, Eija – Åstedt-Kurki, Päivi. 2008. Kouluterveydenhuolto ja alakoulun oppilas – terveydenhoitajien näkemyksiä yhteistyöstä. Tutkiva hoitotyö 1/2008.
- Nettineuvo.2006. Tyyntä myrskyn edellä. Verkkodokumentti. <<http://www.nettineuvo.fi/index.asp>>. Luettu 31.3.2011
- Opetushallitus. 2005. Verkko-oppimateriaalin laatukriteerit. Opetushallitus ja tekijät Tmi Eija Högman. Verkkodokumentti. <http://www.oph.fi/download/47132_verkkooppimateriaalin_laatukriteerit.pdf>. Luettu 25.09.2010.
- Opetushallitus 2004. Perusopetuksen opetussuunitelman perusteet. Verkkodokumentti. <http://www02.oph.fi/ops/perusopetus/pops_web.pdf>. Luettu 29.01.2011.
- Sannisto, Tuire.2010. Seksuaalipalvelut terveyskeskuksissa. <<http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-8308-0.pdf>>. Luettu 5.4.2011
- Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen. Toimintaohjelma 2007-2011. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:17.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 2008: 37. Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. Työryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkodokumentti. <<http://pre20090115.stm.fi/aa1221728351442/passthru.pdf>>. Luettu 5.11.2010.
- Terho, Pirjo – Ala-Laurila, Eija-Liisa – Laakso, Juhani – Krogius, Hillevi – Pietikäinen, Matti (toim.) 2002. Kouluterveydenhuolto. Helsinki. Duodecim.
- Verkko-opetuksen laatukäsikirja. Verkko-opetuksen laadunhallinta ja laatupalveluhanke 2004-2007. VOPLA. Verkkodokumentti. <<http://www.vopla.fi/verkko-oppimateriaali>>. Luettu 29.01.2011.
- WHO Regional Office for Europe and BZgA. Standards for Sexuality Education in Europe. A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists. Federal Centre for Health Education, BZgA. Cologne 2010.

<http://www.oif.ac.at/fileadmin/OEIF/andere_Publikationen/WHO_BZgA_Standards.pdf>
f.> Luettu 25.9.2010.

Lapsi ja seksuaalisuus- diasarja

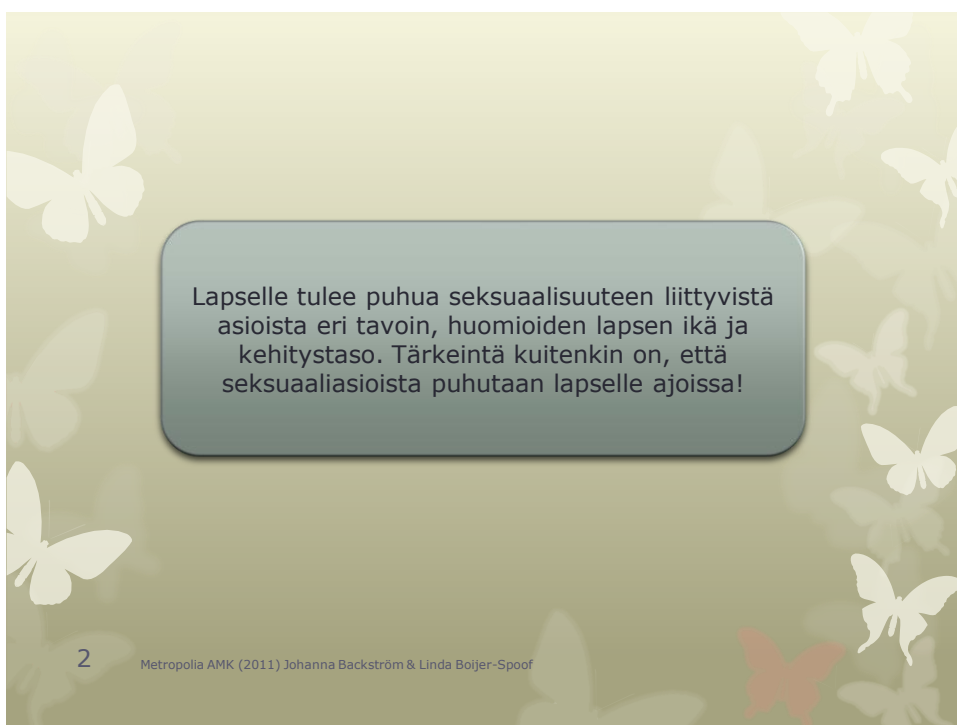

Lapsi ja seksuaalisuus

Mistä puhua 1-4 luokkalaiselle lapselle ja millä tavalla?

1 Metropolia AMK (2011) Johanna Backström & Linda Bojer-Spoof

The slide features a light green background with a pattern of white and red butterflies. The title 'Lapsi ja seksuaalisuus' is centered in a large, bold, black font. Below it, the subtitle 'Mistä puhua 1-4 luokkalaiselle lapselle ja millä tavalla?' is centered in a smaller black font. In the bottom left corner, there is a small number '1' and the text 'Metropolia AMK (2011) Johanna Backström & Linda Bojer-Spoof'.

Lapselle tulee puhua seksuaalisuuteen liittyvistä asioista eri tavoin, huomioiden lapsen ikä ja kehitystaso. Tärkeintä kuitenkin on, että seksuaaliasioista puhutaan lapselle ajoissa!

2 Metropolia AMK (2011) Johanna Backström & Linda Bojer-Spoof

The slide features a light green background with a pattern of white and red butterflies. A dark grey rounded rectangle is centered on the slide, containing the text 'Lapselle tulee puhua seksuaalisuuteen liittyvistä asioista eri tavoin, huomioiden lapsen ikä ja kehitystaso. Tärkeintä kuitenkin on, että seksuaaliasioista puhutaan lapselle ajoissa!' in white text. In the bottom left corner, there is a small number '2' and the text 'Metropolia AMK (2011) Johanna Backström & Linda Bojer-Spoof'.

Ihmisvartalo ja sen kehitys

- ❑ Kerro lapselle, että vartalossa ja mielessä tapahtuvat erilaiset muutokset ovat aivan luonnollisia
- ❑ Kerro lapselle vartalossa tapahtuvista muutoksista ja yksilöllisistä eroista. Tärkeitä käsiteltäviä asioita ovat mm. kuukautiset, siemensyöksy ja hygienia
- ❑ On tärkeää, että lapselle alkaa jo varhain kehittyä positiivinen minäkuva ja hyvä itsetunto. Lapselle puhuminen edistää tätä!

3

Metropolia AMK (2011) Johanna Backström & Linda Bojer-Spoof

Hedelmällisyys ja lisääntyminen

- ❑ Kerro lapselle yleisesti ehkäisystä siinä mielessä, että jokainen aikuinen voi vaikuttaa siihen milloin haluaisi isäksi tai äidiksi
- ❑ Seuraa lapsen kiinnostuksen ja tietämyksen tasoa! Jos lapsi kyselee aihealueesta enemmän, kerro hänelle asioista rehellisesti ja kehitystasoa vastaavasti!

4

Metropolia AMK (2011) Johanna Backström & Linda Bojer-Spoof

Tunteet

- ❑ Kerro lapselle, että erilaiset tunnetilat on elämässä normaaleja
- ❑ Lapsen kanssa käsiteltäviä aiheita voisi olla ystävyys ja rakkaus, kuten myös viha, kateus ja aggressio
- ❑ Auta lasta tunnistamaan eri tunnetiloja ja opettelemaan elämistä niiden kanssa!
- ❑ Lapsen on hyvä tietää, että myös negatiiviset tunteet on hyväksyttäviä!

5

Metropolia AMK (2011) Johanna Backström & Linda Bojer-Spoof

Seksuaalisuus

- ❑ Kerro lapselle, että seksuaalisuutta kuvataan mediassa monin eri tavoin
- ❑ Tärkeitä seksuaalisuuteen liittyviä aiheita on mm. rakkaus, hellyys, ihastuminen, ja jokaisen tarve yksityisyyteen
- ❑ Kaikki televisiossa tai Internetissä oleva ei ole totuudenmukaista
- ❑ Lapselle voi kertoa, että itsetyytytys on neutraali asia jokaiselle ihmiselle. Siinä ei ole mitään hävettävää!

6

Metropolia AMK (2011) Johanna Backström & Linda Bojer-Spoof

Suhteet ja elämäntyyli

- ❑ Kerro lapselle että kaikki ihmiset elävät hieman eri tavalla. Kerro esim. erilaisista ihmissuhteista, ystävydestä, eri perhemuodoista, yhdessä asumisesta ja avioliitosta
- ❑ Lapsen on tärkeää ymmärtää moninaisuutta ja oppia suvaitsevaisuutta sekä empatian osoittamista!

7

Metropolia AMK (2011) Johanna Backström & Linda Bojer-Spoof

Seksuaalisuus, terveys ja hyvinvointi

- ❑ Kuvaa seksuaalisuus ja rakkaus lapselle myönteisinä ja luonnollisina asioina!
- ❑ Opeta lapselle turvaohjeet, eli miten toimia ja kenen puoleen kääntyä, jos jokin tilanne tuntuu epämiellyttävältä
- ❑ Kun lapsi kokee seksuaalisuuden positiivisena asiana, hän pystyy myös suojelemaan itseään ja pyytämään apua aikuiselta, jos jokin tilanne tuntuu ahdistavalta

8

Metropolia AMK (2011) Johanna Backström & Linda Bojer-Spoof

Seksuaalisuus ja oikeudet

- ❑ Kerro lapselle, että hänellä on oikeus pyytää apua aikuiselta missä tahansa epämiellyttävässä tilanteessa!
- ❑ Kerro, että lapsella on omat oikeudet, mutta myös vanhemmat ovat vastuussa hänen hyvinvoinnistaan ja siksi haluavat puhua asioista avoimesti!

9

Metropolia AMK (2011) Johanna Backström & Linda Bojer-Spoof

Arvot ja normit seksuaalisuudessa

- ❑ Kerro lapselle, että maailmassa on erilaisia kulttuureja ja ihmisillä on erilaisia tapoja elää!
- ❑ Muista, että myös media välittää erilaisia arvoja ja normeja, joita lapsi imee itsensä. Juttele lapselle mediassa näkyvistä roolimalleista ja asenteista!
- ❑ Lapsen tulisi oppia kunnioittamaan erilaisia elämäntyyliä sekä arvoja ja normeja!

10

Metropolia AMK (2011) Johanna Backström & Linda Bojer-Spoof

Lähteet

- ❑ WHO Regional Office for Europe and BZgA. Standards for Sexuality Education in Europe. A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists. Federal Centre for Health Education, BZgA. Cologne 2010. http://www.oif.ac.at/fileadmin/OEIF/andere_Publikationen/WHO_BZgA_Standards.pdf.
- ❑ Cacciatore, Raisa – Korteniemi – Poikela, Erja. 2010. Portaita pitkin. Opas vanhemmille. WSOY.
- ❑ Sinkkonen, Jari. 1997. Tytöstä nainen, pojasta mies. Duodecim.

Seksuaalisuus mediassa- diasarja

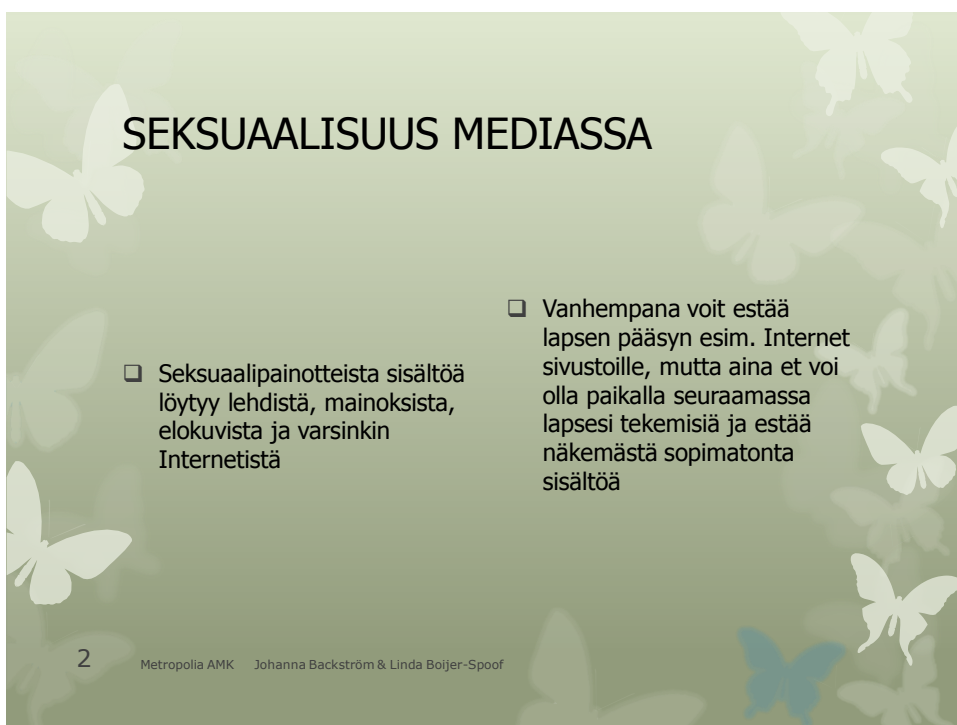

SEKSUAALISUUS MEDIASSA

MITÄ TEHDÄ, JOS LAPSI NÄKEE "SOPIMATONTA" SISÄLTÖÄ

1

Metropolia AMK Johanna Backström & Linda Boijer-Spoof

SEKSUAALISUUS MEDIASSA

- ❑ Seksuaalipainotteista sisältöä löytyy lehdistä, mainoksista, elokuvista ja varsinkin Internetistä
- ❑ Vanhempana voit estää lapsen pääsyn esim. Internet sivustoille, mutta aina et voi olla paikalla seuraamassa lapsesi tekemisiä ja estää näkemästä sopimatonta sisältöä

2

Metropolia AMK Johanna Backström & Linda Boijer-Spoof

MITÄ TEHDÄ?

Jos lapsi näkee kehitystaholleen sopimatonta sisältöä, tärkeintä on:

Suhtaudu asiaan rauhallisesti

Älä syyllistä lasta - Oma käyttäytymisesi voi hämmentää lasta vain enemmän

Käsittele asia lapsen kanssa! Älä unohda asiaa ja oletta että lapsikin unohtaa

3

Metropolia AMK

Johanna Backström & Linda Boijer-Spoof

MITÄ TEHDÄ?

Kuuntele lapsen ajatuksia näkemästään

Vastaa lapsen kysymyksiin huomioimalla hänen kehitystasonsa ja ymmärrys

Yritä olla hämmentämättä lasta liian yksityiskohtaisella tiedolla!

4

Metropolia AMK Johanna Backström & Linda Boijer-Spoof

MITÄ TEHDÄ?

Tärkeintä on puhua lapselle seksuaalisuudesta hyvällä mielellä – Näin lapsesi oppii näkemään seksuaalisuuden hyvänä ja positiivisena asiana!

5

Metropolia AMK Johanna Backström & Linda Boijer-Spoof

Lähteet

- Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2009. Lapset ja media. Seksuaaliset sisällöt. Verkkodokumentti. <http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/lapset_ja_media/median_vaikutuksia/seksuaaliset_sisallot/>.

6

Metropolia AMK Johanna Backström & Linda Boijer-Spoof